

*Become a Teacher
Стани учител*

ПРЕДИ ЧЕТЕНЕТО В ПЪРВИ КЛАС – ЗА ФОНОЛОГИЧНАТА И ФОНЕМНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ НА МАЛКИЯ УЧЕНИК

Анита Дериджиян
Даяна Бойкова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. Фонологичната и фонемната компетентност са „ключ“ за „влизване“ в четенето в първи клас. В контекста на това разбиране се представят практически изпробвани дидактични игри.

Keywords: reading, first grade, phonological awareness, phonemic awareness, didactic game

1. Цел на изследването

„Основна предпоставка за успешното овладяване на писмения език при работата със звуковия аналитико-синтетичен метод е формирането на металингвистично съзнание за звуковия строеж на езика, за езиковите единици и взаимодействието им“ (Zdravkova, 2013). Интересът към тази проблематика нараства и в англоезичните страни, в които поради особеностите на писмените системи се предпочита глобалният метод на обучение по четене. Разработват се техники за „фонологично разпознаване“ и „графична и звукова кореспонденция“⁽¹⁾.

Като имаме предвид представеното разбиране, си поставяме **целта:** конструиране и практическо изпробване на дидактични игри за формиране на фонологична и фонемна компетентност като основа за успешно „влизване“ в четенето – начално ниво на ограмотяване на детето.

2. Теоретична обосновка

2. 1. Феноменът „четене“ – начална училищна възраст

Четенето е рецептивно речево поведение, изискващо декодиране и разбиране на писмено речево съобщение за постигане на определени комуникативни цели. Комплексните множества от умения, изграждащи феномена „четене“, могат да се обособят в две големи групи: умения за декодиране (техника четене), умения за разбиране (съзнателност при четене). Тези две

групи умения се градят синхронно от ранните етапи на обучението, тъй като само ако те се изпълняват в интегрирано цяло, четенето съществува като речево действие (Mandeva, Gadjeva, 2016).

За устойчивото и удовлетворително формиране на техниката на четене, която, на свой ред, е предпоставка за разбиране на прочетеното, важна роля има формирането на фонологична и на фонемна компетентност. Фонологичната компетентност е свързана със структурата на езика – думи, състоящи се от срички, чиито съставни единици са фонемите. Фонемната компетентност се развива на базата на фонологичната компетентност. Тъй като фонемите се представят графично чрез буквите, фонемната компетентност е ключ към разбирането на алфабетичния принцип в съответната система от писмени знаци (Stanovich, 1986: 79). Фонологичната и фонемната компетентност се разглеждат като „ключ“ за успешно „влизване“ в четенето в първи клас (Mandeva, Gadjeva, 2016).

2. 2. Дидактичната игра – ефективна техника за формиране на фонологична и фонемна компетентност в първи клас

В начална училищна възраст, и конкретно в първи клас, играта „продължава да реализира изключително голямото си влияние върху многообразните личностни изяви на детето“ (Vasileva, 2004). Често ползвана в училищната практика е дидактичната игра. Чрез нея „Учениците добиват нови знания и умения (нов опит), затвърждават старите. Развиват своята рефлексия..., мисленето, паметта, находчивостта, бързото реагиране“ (Radev, 2013). Може да се заключи, че дидактичната игра е инструмент за формиране на детската личност в когнитивен и метакогнитивен, комуникативен, социален и емоционален план.

Структурата на дидактичната игра включва следните компоненти: а) дидактически задачи, произтичащи от конкретни цели на обучение; б) игрови задачи, възпроизвеждащи дидактическите задачи; в) игрови действия, които са основа на играта и са средство за реализация на игровия замисъл и решаването на дидактическите задачи; г) правила на играта; д) резултати от играта.

3. Дидактични игри за формиране на фонологична и фонемна компетентност в първи клас

Игрите са конструирани при изучаване на дисциплината „Методика на обучението по български език и литература в началното училище“ – извънаудиторна заетост. През учебната 2015/2016 г. те са изпробвани практически от старши учител Р. Минчева (ОУ „Св. П. Евтимий“ – В. Търново).

3.1. Начално ограмотяване на ученика – подготвителен етап

„Картина избери, мястото на звук в дума определи, нова дума със звука състави“

Дидактическа задача. Формиране на фонологична компетентност като основа за успешно „влизане“ в кода на писмеността (четене)

Игрова задача. Избери една от картините, поставени във „вълшебната кутия“ на класа:

Изговори тихо думата и определи последния звук. Намисли нова дума, в която този звук е в началото.

Игрови действия. Посочен от учителя ученик вади от „вълшебната кутия“ на класа предметна картина. Следва указанията, заложи в игровата задача: изговоря чрез интониране дума, актуализирана по предметната картина, и определя последния звук; намисля дума, в която този звук е в различна позиция (начало).

Правила на играта. Всяко дете работи самостоятелно, като следва описаните игрови действия. Време за изпълнение – не повече от една минута. Играта продължава със следващ посочен от учителя ученик. Който сгреши, изгаря.

Резултати от играта. Играта се печели от учениците, дали верни отговори в рамките на регламентираното време. Всички участници в играта биват поздравени с песен („Азбучно хорце“).

3. 2. Начално оgramотвяване на ученика – основен етап

Дидактична игра „Модел на дума направи, мястото на звук определи, жетон вдигни“

Дидактическа задача. Формиране на фонологична компетентност като основа за успешно „влизане“ в кода на писмеността (четене).

Игрова задача. По картината направи модел на думата със сини и червени жетони. Определи на кое място се намира звук [н]. Изговори и жетона вдигни.

Игрови действия. Всяко дете разполага с предметна картина и със сини и червени жетони за моделиране на звуковия състав на думи. Ученикът следва указанията, заложи в игровата задача: прави модел на думата със сини и червени жетони, като си помага с картината; чрез интониране опре-

деля точното място на посочен от учителя звук в думата; изговаря звука и вдига съответен жетон.

Правила на играта. Всяко дете работи самостоятелно, като следва описаните игрови действия. Време за изпълнение – една минута.

Резултати от играта. Играта се печели от ученика, справил се вярно и най-бързо в рамките на регламентираната минута. Победителят бива награден с „вълшебно кубче“ за четене (картонено кубче за четене на отворени срички и на думи, съставени от отворени срички – позиционно четене, напр.: *Но, на, Нона*).

Дидактична игра „Дума по модел намисли, първия звук в думата определи, буквата на звука в модела постави“

Дидактическа задача. Формиране на фонологична компетентност и на фонетична компетентност като основа за успешно „влизване“ в кода на писмеността (четене).

Игрова задача. Намисли дума по модела. Определи първия звук в тази дума. Намери буквата му. Постави я на мястото ѝ в модела.

Игрови действия. Всяко дете разполага с модел на дума и с разредна азбука. Следва указанията, заложили в игровата задача: съставя дума по модела; определя първия звук в тази дума, съотнася го към обобщения звуков тип и прави асоциация със съответна буква; намира я в разредната азбука и я поставя на мястото ѝ в модела на думата.

Правила на играта. Всяко дете работи самостоятелно, като следва описаните игрови действия. Време за изпълнение – една минута.

Резултати от играта. Играта се печели от ученика, справил се вярно и най-бързо в рамките на регламентираната минута. Победителят бива награден с картинка „Оцвети, полубуква намери и допиши“.

Представените технологични решения не изчерпват богатството от игрови варианти, прилагани в първи клас. Задачата е да се постави акцент върху методическата работа над фонологичната и фонемната компетентност на малкия ученик.

Изводи

1. Четенето е базисно културно умение.
2. От първата година на детето в училище синхронно се формират две групи умения – умения за декодиране (техника на четене) и умения за разбиране (съзнателност при четене).
3. Предпоставка за единния строеж на двете групи умения са устойчиво изградените фонологична и фонемна компетентност.
4. Дидактичната игра е ефективна техника за постигане на това.

БЕЛЕЖКИ

1. Преподаване на четене в Европа. Контекст, политики и практики, 2011.
– <http://eacea.ec.europa.eu/Education/eurydice/documents/thematic_reports/130BG.pdf> (12. 04. 2016).

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Mandeva, M., D. Gadzheva. (2016). *Nachalno ogramotyavane v promenyashtiya se svyat*. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodii“ [Мандева, М., Д. Гаджева. (2016). *Начално ограмотяване в променящия се свят*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“].
- Radev, Pl. (2013). *Entsiklopediya na naukite za obrazovaniето*. Plovdiv: UI „Paisii Khilendarski“ [Радев, Пл. (2013). *Енциклопедия на науките за образованието*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“].
- Stanovich, K. (1986). Matthew Effects in Reading: Some Consequences of Individual Differences in the Acquisition of Literacy. *Reading Research Quarterly*, Vol. 21, No. 4.
- Vasileva, Em. (2004). *Savremennoto nachalno uchilishte – realnost i predizvikatelstva*. Sofia: UI „Sv. Kliment Okhridski“ [Василева, Ем. (2004). *Съвременното начално училище – реалност и предизвикателства*. София: УИ „Св. Климент Охридски“].
- Zdravkova, St. (2013) *Syvremenniq obrazovaten process za ovladqване na cheteneto – inovacionni proekcii. Tradicii i inovacii v nachalnото образование*. Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski” [Здравкова, Ст. (2013). *Съвременният образователен процес за овладяване на четенето – иновационни проекции. Традиции и иновации в началното образование*. София: УИ „Св. Климент Охридски“].

**BEFORE READING IN FIRST GRADE –
FOR PHONOLOGICAL AND PHONEMIC AWARENESS
OF THE YOUNG PUPIL**

Abstract. Phonological and phonemic awareness are “key” for “entry” in reading in the first grade. In the light of this understanding a practically tested system of didactic games is presented.

✉ ¹⁾**Mrs. Anita Deridzhiyan**

²⁾**Mrs. Diana Boykova**

Faculty of Education

St. Cyril and St. Methodius University of VelikoTarnovo

E-mail: ¹⁾ani_dir@

²⁾d_boikova@abv.bg

Приложение

ЩЕ БЪДА УЧИТЕЛ

Връщам се в детските си години. В съзнанието ми изплува едно весело, малко момиченце с тебешир в едната ръка и с показалка в другата. Това малко момиченце преподава на куклите и на мечетата, преподава на пиленцата в двора на баба си. Пише чертички върху тротоара с тебешир... То все още не се замисля какво представлява учителската професия. Просто имитира своята класна ръководителка, по чиито стъпки иска да поеме след време. Това момиченце съм аз.

Днес у мен се срещат емоционалният подтик, обзел ме в детството, и осъзнатият избор на учителската професия. Търся отговори на безкрайно много въпроси.

– Ще съумея ли да правя „хиляди неща“ за доброто на учениците си?

– Ще успея ли да бъда „много хора на много места“ – Сократ, вдъхновяващ младежите на Атина да откриват нови идеи, като задават въпрос; Езоп и Ханс-Кристиян Андерсен, разкриващи истината чрез безбройни истории; Марва Колинс, която се бори за правото на образование на всяко дете?

– Ще мога ли да уважавам учениците си, но и да съм близко до тях, за да ги разбирам и утешавам?

– Ще съумея ли искрено да заявя: „Материалното богатство не е моя цел; аз съм търсач на съкровища на пълен работен ден“?

– Ще бъда ли вежлива, усмихната, спокойна и справедлива, въпреки че е вероятно ежедневно да бъда критикувана?

– Ще понеса ли сълзите, показващи, че понякога съм безсилна да помогна на ученик, който греши?

Тези сълзи често ще идват при мен и по време на раздяла, когато ще изпращам любимия си клас нагоре, към следващото стъпало на образованието и живота. Тогава настоящето, натежало с вълнуващи спомени, ще стане моето преддверие към бъдещето, където ще посрещам новите си ученици. Верни приятели ще ми бъдат любовта, интелектът, справедливостта, вярата, ентусиазмът, творчеството, успехът...

Да, аз ще бъда учител! Обещавам!

Мина Стефанова – студент
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Детски форум

Моята учителка

Павла Ганева – ученичка в I „б“ клас,
ОУ „Св. Патриарх Евтимий“ – Велико Търново

Моята учителка

Марина Петкова – ученичка в I „б“ клас,
ОУ „Св. Патриарх Евтимий“ – Велико Търново

Моята учителка

Казвам се Мерай Расимова. Скоро ще навърша десет години. Уча в Основно училище „Св. Патриарх Евтимий“ – Велико Търново.

Моята учителка се казва Павлина Йорданова. Тя има къса тъмна коса и лъчезарна усмивка.

Моята учителка ме посрещна с китка здравец, когато преди три години прекрачих прага на родното училище. Така започна нашето пътуване в Страната на знанието. С нейна помощ научихме азбуката и прочетохме думите „мама“, „родина“, „мир“.

Моята учителка ни учи да различаваме доброто от злото, красивото от грозното. Казва ни да обичаме знанието, родителите и родината си. Смее се с нас, когато сме весели. Подава ни ръка, когато сме тъжни.

Благодаря на моята любима учителка за обичта ѝ към децата!

Мерай Расимова – ученичка в III „б“ клас,
ОУ „Св. Патриарх Евтимий“ – Велико Търново